

TRH S ELEKTRINOU - VÝZVY A ÚSKALIA PRE SYSTÉMOVÉHO OPERÁTORA

Alena Šalamonová, Silvia Čuntalová

Úvod

Vytváranie širšieho európskeho integrovaného trhu s elektrinou so spoločnými pravidlami a princípmi je podmienené dodržiavaním legislatívnych opatrení, ktoré Európska Komisia postupne zavádza pre oblasť trhu s elektrinou. Spolu s prehľadom týchto opatrení uvádzame aj aktivity UCTE zamerané na tvorbu technických pravidiel prevádzky prepojeného systému. Projekty transeurópskych sietí tiež predstavujú pre systémových operátorov významné výzvy nielen pre rozvoj cezhraničných sietí ale aj národných sietí a ovplyvňujú ich pôsobenie.

Existujúca a pripravovaná legislatíva EÚ

Najdôležitejšími dokumentmi, ktoré Európska komisia prijala a Rada EÚ schválila sú v prvom rade Smernica 2003/54 týkajúca sa spoločných pravidiel pre vnútorný trh s elektrinou ako aj prijaté Rozhodnutie 1230/2003 o viacročnom programe akcií v oblasti energetiky „Inteligentná energia“(2003-2006). Pre oblasť rozvoja prepojenia sústav ustanovila Komisia ciele a priority pre transeurópske siete.

Do skupiny prijatých dokumentov patrí aj rozhodnutie 1229/2003 zamerané na podporu prepojení a rozvoj transeurópskych sietí spoločne s pravidlami, ktoré ustanovujú podmienky a kritéria pre udelenie finančnej pomoci zo strany EÚ pre túto oblasť. Ďalším súvisiacim predpisom je nariadenie 1228/2003/ES o podmienkach prístupu k sieťam pre cezhraničnú výmenu elektriny, ktoré je postavené na princípoch ekonomickej efektívnosti a podpore konkurencie, zvyšovania objemu dostupnej kapacity, transparentnosti z pohľadu využitia a prístupu k sieti ako aj samotnej bezpečnosti prevádzky siete.

Prijatý balíček navrhovaných opatrení zo strany Európskej komisie pre oblasť energetickej infraštruktúry má za cieľ zaručiť efektívne otvorenie energetických trhov, zabezpečiť spoľahlivosť zásobovania elektrinou, a tiež splňať prísne environmentálne kritéria. Jedným z nástrojov pre zavedenie týchto cieľov je novonavrhovaná smernica o opatreniach na zaručenie bezpečnosti dodávky elektriny a investícií do infraštruktúry, ktorá od členských krajín vyžaduje, aby mali transparentnú politiku opatrení súvisiacu s bilanciou ponuky a dopytu, definované normy týkajúce sa bezpečnosti prenosových a distribučných sietí; zo strany systémového operátora vyžaduje, aby predložil svojmu národnému regulátorovi viacročnú investičnú stratégiu s možnosťou doplnenia dôležitých cezhraničných projektov zo strany regulátora, ktorý má právo prijať opatrenia s cieľom urýchliť realizáciu projektov v prípade, že TSO nebude schopný alebo ochotný projekty realizovať.

Všetky prijaté smernice v poslednom období predstavujú krok smerom k zavŕšeniu vytvorenia vnútorného trhu s elektrinou, pričom legislatívny balíček opatrení stanovul konečné termíny pre úplné otvorenie trhu - 1. júl 2004 pre všetkých odberateľov

okrem domácností a 1. júl 2007 aj pre domácnosti. Z pohľadu systémového operátora bude posilnená jeho nezávislosť na iných aktivitách (výroba a zásobovanie) prostredníctvom právnej a prevádzkovej nezávislosti týchto činností.

Štandardy UCTE pre spoľahlivú prevádzku synchrónneho systému, Prevádzková príručka UCTE a jej záväznosť

Rozvíjajúca sa energetická spolupráca so susednými krajinami je zameraná na zlepšenie jej mechanizmov, vytvorenie širšieho európskeho integrovaného trhu s elektrinou, vytvorenie adekvátnej infraštruktúry pre plne integrovaný trh s elektrinou, harmonizáciu v oblasti technickej prevádzkyschopnosti sietí, revíziu a reorganizáciu mechanizmov podpory zo strany európskeho spoločenstva v energetickom sektore. To predstavuje základ pre vytváranie širšie fungujúceho trhu s elektrinou.

Únia pre koordináciu prenosu elektriny (UCTE) koordinuje záujmy operátorov prenosových sústav v 22 európskych krajinách kontinentálnej Európy. Ich spoločným cieľom je udržiavať bezpečnosť a spoľahlivosť prevádzky synchrónne prepojenej energetickej sústavy. Už viac ako 50 rokov spoločných aktivít vytvára základ pre vedúcu pozíciu, ktorú UCTE zaujíma v oblasti kvality prevádzky synchrónneho prepojenia energetických sústav.

Úzka spolupráca členských spoločností je nevyhnutná pre čo najlepšie využitie výhod, ktoré ponúka prepojená prevádzka. Preto UCTE vypracovalo množstvo pravidiel a odporúčaní, ktoré tvoria základ pre bezpečnú prevádzku energetickej sústavy a vedú k dôslednému zachovávaní vysokých požiadaviek na kvalitu.

Od samého začiatku liberalizácie na európskych trhoch s elektrinou UCTE intenzívne rozvíja schémy rozšírenia konkurencie v sektore elektriny. Cieľom je podpora trhu s elektrinou bez toho, aby sa prijali obmedzenia v oblasti bezpečnosti zásobovania. Liberalizácia trhov s elektrinou sa nemôže uskutočniť bez transparentného a nediskriminačného otvorenia sietí s elektrinou. UCTE stanovuje nevyhnutné predpoklady, ktoré umožnia kompromis medzi konkurenciou a bezpečnosťou zásobovania.

Vzhľadom na potrebu nových prepojení, rozhraní a oprávnených požiadaviek zo strany systémových operátorov sa UCTE sústredilo na vytvorenie súboru všetkých technických predpisov a odporúčaní, ktorými by sa mali riadiť jednotliví členovia UCTE ako aj užívatelia siete. Tieto technické a organizačné pravidlá UCTE sú zahrnuté v Prevádzkovej príručke (Operation Handbook - OH), ktorej časti sú postupne predkladané na schvaľovanie.

Uvedené pravidlá je potrebné prispôbiť novým podmienkam liberalizácie odvetvia a zavádzaniu jednotného trhu s elektrinou, pretože z jednotlivých účastníkov trhu sa v mnohých prípadoch stali konkurenčné podniky. Je prirodzené, že naďalej nemajú záujem o dobrovoľné dodržiavanie týchto odporúčaní. Je preto žiaduce vytvárať nové zaväzujúce pravidlá, právne vynútiteľné štandardy na medzinárodnej úrovni definujúce zdieľanie zodpovednosti medzi systémovými operátormi a hráčmi na trhu. Práce na Prevádzkovej príručke UCTE sa začali v roku 2002 a stále pokračujú. V

súčasnosti sú dokončené a schválené časti týkajúce sa zásad riadenia a regulácie sústavy.

V súčasnosti sa uskutočňujú rokovania o uzatvorení mnohonárodnej dohody, ktorá by zaručila dodržiavanie pravidiel UCTE a zaväzovala týmto spôsobom jednotlivých členov UCTE.

Podnetom pre vytváranie a presadzovanie právnych nástrojov UCTE je v poslednej dobe aj výskyt veľkých systémových porúch v prepojených sústavách. Opatrenia navrhnuté po poruche v Taliansku v septembri 2003 tiež ovplyvnili tvorbu štandardov UCTE, ktoré treba zaviesť, aby sa predišlo podobným udalostiam.

Rozvoj transeurópskych sietí (TEN - Trans European Networks)

Návrhom Rozhodnutia Európskeho Parlamentu a Rady, ktorým sa stanovuje súbor pravidiel pre transeurópske energetické siete (TEN), je zabezpečená v prvom rade lepšia integrácia prístupujúcich krajín a susedných regiónov do širšieho európskeho energetického trhu, preverenie línií prioritných projektov a stanovenie kľúčových cezhraničných projektov na prioritných osiach. Správou a podporou rozvoja európskej infraštruktúry sa zaoberá Európska komisia prostredníctvom finančných zdrojov z fondov pre TEN projekty, štrukturálnych a kohéznych fondov alebo zdrojmi z Európskej investičnej banky. V zmysle rozhodnutia Európskeho parlamentu a Rady je možné pre celkové spoločné prepojenia uplatňovať finančnú podporu pre štúdie vo výške do 50% a pre investície vo výške do 20% z celkových nákladov.

Záver

Vyššie uvedená európska legislatíva je v súčasnosti členskými štátmi implementovaná do národnej energetickej legislatívy. Pre systémového operátora to znamená bezpečne a spoľahlivo prevádzkovať sústavu a zabezpečovať jej obnovu a rozvoj v podmienkach otvoreného trhu s elektrinou, ktorý kladie na prenosové sústavy vyššie nároky a v mnohých prípadoch negatívne ovplyvňuje chod sústav. V dôsledku zvýšených tokov dochádza k preťaženiám vedení vo vnútri sústav, ale aj na cezhraničných profiloch. Táto skutočnosť vedie k potrebe zaviesť opatrenia technického, obchodného, ale aj tarifného charakteru na riešenie týchto úzkych miest v spolupráci s okolitými systémami. Otvorený trh teda prostredníctvom systémového operátora prináša viaceré úlohy, ktoré znamenajú definovať nové technické pravidlá pre riadenie siete a prístup účastníkov trhu do siete, ako aj určenie nových obchodných pravidiel.

K vyššie uvedeným opatreniam Európskej komisie sa pridružujú pravidlá a štandardy technického ako aj obchodného charakteru, ktoré stanovujú medzinárodné združenia systémových operátorov UCTE a ETSO, ktoré budú pre systémových operátorov tiež záväzné spolu s kódexmi a pravidlami trhu, pripravovanými na národných úrovniach.

Systémoví operátori sú v týchto úplne nových podmienkach kľúčovými hráčmi. Na ich pleciach totiž leží zodpovednosť za hladký chod sústavy. Požiadavky, ktoré na nich

kladie otvárajúci sa trh spolu s legislatívou EÚ, dodržiavanie technických pravidiel medzinárodne prepojeného systému UCTE, pravidiel ETSO (združenie európskych prevádzkovateľov prenosových sústav) pre riešenie cezhraničných taríf ako aj rozvoj transeurópskych sietí sú často protichodné. Celú situáciu sťažuje skutočnosť, že vzťahy medzi subjektami sa ešte len utvárajú a celý rámec pravidiel je ešte stále v stave zrodu.

Systémoví operátori sú subjekty, ktorým najviac záleží na tom, aby komplexný legislatívny rámec (národný aj medzinárodný) pre oblasť otvoreného trhu stanovil záväzné harmonizované pravidlá pre všetkých účastníkov a aby vytváral dostatočné silné stimuly pre adekvátny rozvoj distribučnej, prenosovej a výrobnjej infraštruktúry.